

Kütahya – Eskişehir Muharebeleri

Türk ordusunun I. ve II. İnönü Muharebelerinde elde ettiği başarılar, Türkiye Büyük Millet Meclisinde ve Anadolu’da büyük bir sevinçle karşılandı. Türk ordusunun kendisinden sayıca ve silahça çok üstün olan Yunan ordusunu dize getirmesi, aynı zamanda ulusun TBMM hükûmetine olan güvenini arttırdı. İngiltere Başbakanı Lloyd George, yapılan kısmi değişikliklerle Sevr Antlaşması’nı kabul ettiremeyeceğini anlayınca taktik değiştirdi ve Yunanlılara her türlü yardımı sağlayarak Türklerin kesin olarak yenilmelerini sağlamaya çalıştı. Yunan kuvvetleri İtilaf Devletleri’nin özellikle de İngilizlerin güvenini kazanmak ve Ankara’yı ele geçirerek direnişe son vermek üzere harekete geçti.

Yunanlılar II. İnönü Muharebesi’nden sonra durumun ciddiyetini anlamışlardı. Yunan Küçük Asya Ordusu Komutanı General Papulas, Türk ordusunun süratle düzene sokulduğunu ve güçlendiğini fark etmiş, ordunun daha çok güçlenmesine fırsat vermeden harekete geçmek gerektiğini Atina’ya bildirmişti. Yunan Hükûmeti ve Genelkurmayı, General Papulas’ın bu raporunu ve Türk ordusunun Aslıhanlar-Dumlupınar Muharebelerindeki durumunu da dikkate alarak henüz taarruz yeteneğine erişmediği kanısına varmıştı. Böylece Yunan Kralı Constantin, İngilizlerin de teşvikiyle kuvvetlerini bir kat daha artırarak Kütahya-Eskişehir mevzilerine yerleşmiş olan Türk kuvvetlerine karşı yeni bir taarruz kararı verdi. II. İnönü yenilgisinden sonraki üç ay içinde orduyu silah, donanım ve asker bakımından güçlendirmek için Yunanistan’da genel seferberlik ilan edildi, 18-45 yaş arasındaki tüm erkekler silahlıya çağrıldı. Ayrıca Osmanlı vatandaşı olan Rumlardan da birçok kişiyi askere aldılar.

Yunan ordusunun bu hazırlıklarına karşılık Türk Genelkurmayı, Batı Cephesi’ndeki kuvvetlerini yeniden düzenlemeye çalışmış; Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebelerinden istenilen sonuç alınamayınca Batı Cephesi’nde Refet Paşa komutasındaki Güney Cephesi Komutanlığı kaldırılarak, bütün kuvvetler İsmet Paşa’nın komutasına verilmişti. Batı Cephesi, kısmen yeni kurulan ve kısmen de diğer cephelerden getirilen birliklerle takviye edilerek tümen sayısı 20’ye (16 piyade ve 4 süvari tümeni ile 2 süvari tugayı) çıkarılmaya çalışılmıştı. Ancak, TBMM hükûmeti çeşitli siyasî ve ekonomik sebeplerle genel seferberlik ilanına olanak bulamadığından, birliklerin kadro ihtiyaçları tamamlanamamış, bu yüzden Yunanlılara karşı sayıca üstünlük elde edilemediği gibi bir denge de sağlanamamıştı.

Yunan ordusunun amacı, Bursa ve Uşak Gruplarını kuşatıcı bir manevra ile taarruza geçirerek kesin sonuç almaktı. Plan başarıya ulaşabildiği takdirde, Uşak Grubu, Afyon ve Kütahya üzerinden geniş bir kuşatma hareketiyle Eskişehir gerisine düşecek ve Ankara yolu açılacak, Yunan ordusunun bu geniş kuşatma hareketi, Türk ordusunun ya toptan yok edilmesi, ya da teslim olmasıyla sonuçlanacaktı. Yunan ordusu, 8 Temmuz’dan itibaren Bursa-İnönü Eskişehir; Bursa-Tavşanlı-Kütahya-Uşak-Dumlupınar-Seyitgazi doğrultularında ileri harekâta geçerek, 10 Temmuz 1921’de Türk mevzilerine karşı genel taarruza başladı. 10 Temmuz 1921’de, Bursa’dan Kütahya ve Eskişehir’e, Uşak’tan Afyon’a doğru güçlü bir saldırı hattı oluştu.

14-18 Temmuz günlerinde Kütahya-Nasuhçal mevzilerinde çok şiddetli çarpışmalar olmuş, Yunan ordusu Kütahya’yı ele geçirmiştir. Kütahya’nın Yunan ordusunun işgaline uğramasıyla Türk ordusunun oluşturduğu savunma hattı bozulmuştur. Hem yeni bir savunma hattı oluşturmak hem de personel ve lojistik bakımdan üstün durumda olan Yunan kuvvetleri karşısında bu mevzilerde kesin bir sonuç elde edilemeyeceğinin anlaşılması üzerine geri çekilmenin uygun olacağı düşünülmüştür. Böylece Kütahya’nın batısındaki ve güneybatısındaki Türk birlikleri cephenin önemli noktalarında Yunan ordusu ile ilişkiyi sürdürecektir keşif kolları bırakarak geri çekilmeye başlamışlardır. Türk ordusunun geri çekildiğini gören halk büyük bir üzüntü yaşamıştır.

Yunanlıların çekilen Türk birliklerini takip edeceği düşünülüyordu. Batı Cephesi Komutanlığı büyük bir moral bozukluğu içindeydi. Yunan ordusunun taarruzları sonucu Türk ordusunun yeni bir karara gerek duyduğu sırada, Mustafa Kemal Paşa 18 Temmuz'da Batı Cephesi Karargâhı'na geldi. Durumu inceledikten sonra, Cephe Komutanı'na "Batı Cephesi birliklerinin Eskişehir'in kuzey ve güneyinde toplandıktan sonra, bunların güçlendirilmesi ve düzenlenmesi için düşman ordusuyla araya mümkün olduğu kadar büyük bir mesafe bırakılması, bunu sağlamak için de Sakarya'nın doğusuna kadar çekilmenin uygun" olacağını bildirdi. Böylece İnönü Muharebelerinden beri uygulanan stratejik savunmaya devam edilecek, Kütahya Yunan ordusu tarafından ele geçirilmiş olsa da yeni bir savunma bölgesi oluşturmak üzere zaman kazanılacaktı.

Batı Cephesi birlikleri, 18 Temmuz 1921 akşamı Eskişehir'in doğusu-Seyitgazi hattına çekildi. Ancak düşman kesin sonuca ulaşmak için ileri harekâtını sürdürerek 20/21 Temmuz akşamı Eskişehir ve güney kesiminde Türk kuvvetleriyle temasa geçti. Yunan kuvvetlerinin aldığı mevzi durumu, Türk taarruzu için uygun bir durum olarak değerlendirildi ve Türk kuvvetleri 21 Temmuz'da Yunan güçlerine karşı Eskişehir istikametinde taarruza geçti. Taarruzun ilk saatlerinde Türk kuvvetleri başarılı olsa da Yunan birlikleri Türk taarruzunu durdurdu. Türk kuvvetleri, mevzileri tutmakla birlikte, Yunanlıların cephenin yan ve gerilerinde gittikçe etkili olmaları üzerine, geri çekilmek zorunda kaldı.

21 Temmuz'da başlayan Eskişehir Muharebeleri, Batı Cephesi birliklerinin 25 Temmuz'da Sakarya'nın gerisine çekilmesiyle sona erdi. Ancak bu çekilme kararıyla Yunanlılara, Türk ordusunu yok ederek kesin sonuca gitme olanağı verilmemiş oldu.

Kütahya, Eskişehir Muharebelerinin Türk ordusunun geri çekilmesiyle sonuçlanması İstiklal Harbini, en kritik noktasına getirmiş bulunuyordu. Bu nedenle ileride verilecek muharebeler, Türk ulusu için ölüm kalım savaşı olacaktır.

Kütahya, Eskişehir ve Afyon gibi önemli şehirlerin Yunanlılara bırakılması, Türk kamuoyunda moral bozukluğuna sebep olmuş ve Mecliste sert tartışmalar yaşanmıştı. Özellikle Meclisin, Kayseri'ye nakli konusu ve Heyeti Temsiliye'nin bu yönde almış olduğu karar, Mecliste gerginliğin artmasına neden olmuştur. Meclisin 23 Temmuz 1921 tarihli oturumunda Millî Müdafaa Vekili ve aynı zamanda İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fevzi Paşa, Yunan taarruzu hakkında bilgi verdikten sonra Konya, Kastamonu ve Samsun'a birer istiklal mahkemesi gönderilmesi teklifinde bulunmuştur. Meclisin aynı gün yapılan gizli oturumunda ise Fevzi Paşa, "Biz Ankara'da buldukça ordu daima Ankara'yı nazarı dikkate almak mecburiyetindedir. Düşman da manevrasını ona göre yapacaktır ve bizi daima bir noktaya bağlayacaktır. Biz Ankara'da buldukça ordu başka bir şey düşünemeyeceği için her hâlde merkezi hükümetin tebdili zaruriyetindeyiz. Bunun için Heyeti Vekile yaptığı müzakeratta Kayseri'yi münasip görmüştür. Kayseri, malumu âliniz Anadolu'nun göbeği addolunur... Hükümetin orada tesisini, ordunun harekâtı noktai nazarından, daha emin addediyoruz" sözleriyle ordunun harekât alanını rahatlatmak için hükümet merkezinin Ankara'dan Kayseri'ye taşınmasının uygun olduğunu belirtmiştir. Mebusların bir kısmı ise Meclisin Ankara'dan Kayseri'ye naklinin ordu ve halk üzerinde olumsuz etki yaratacağını düşünmüşler ve bu teklife karşı çıkmışlardır. Erzurum Mebusu Durak Bey, "Efendiler, biz bu azim davaya başladığımız gün elimizde ne böyle bir ordu ve ne böyle bir silah vardı. Bunun için uzun boylu söz söylemeye lüzum görmüyorum. Bugün pek çok kuvvetli bulunuyoruz... Büyük Millet Meclisinin böyle bir zamanda Ankara'dan çekilmesi hem ahaliye hem de orduya pek büyük tesir edecektir. Meclisin, geri alındığını, geri çekildiğini ordu duyarsa kuvvei maneviyesi kırılır. Korkarım orduda panik olur... Meclis kaçıyormuş, Mebuslar kaçıyormuş" diyerek Meclisin Ankara'dan Kayseri'ye taşınmasına karşı çıkmıştır. Meclis'in Kayseri'ye nakli meselesi 22 Ağustos 1921 tarihli gizli oturumda tekrar ele alınmıştır. Bu oturumda Fevzi Paşa yine Meclis'in Kayseri'ye nakli konusunun kabul edilmesinin uygun olacağını

belirtmiştir. Sonuç itibariyle mebusların isteği üzerine üç istiklal mahkemesinin kurulmasına karar verilmiş, Ankara'nın boşaltılması ve Meclis'in Kayseri'ye nakli reddedilmiştir.

Kütahya Eskişehir Muharebelerinden sonra Mecliste yaşanan bir diğer tartışma konusu da Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık yetkisinin verilmesine dair olmuştur. Nitekim mecliste Mustafa Kemal Paşa'ya karşı giderek güçlenen muhalefet bu yenilgiden O'nu sorumlu tutmuşlardı. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta Mecliste kendisine karşı gelişen muhalefeti şöyle anlatmıştır: "Efendiler, gerçekten de tahmin ettiğim manevi sakıncalar hemen kendini gösterdi. İlk duyarlılık kendini Meclis'te gösterdi. Özellikle muhalifler, kötümser nutuklarla feryada başladılar: "Ordu nereye gidiyor; millet nereye götürülüyor? Bu gidişin elbette bir sorumlusu vardır; o nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü acıklı ve korkunç durumun asıl sorumlusunu ordunun başında görmek isterdik" diyorlardı. Bu şekilde konuşan kimselerin dolaylı yoldan kastettikleri şahsın ben olduğuma şüphe yoktu." Muhalif grubun düşüncesi, ordunun zaten yenilmiş olduğu ve Mustafa Kemal'in olası yenilgilerle yıldızının söneceğine dair inançtı. Diğer bir grup ise durumun vahameti karşısından gerçekten zaferin tek çıkış noktasının Mustafa Kemal Paşa'nın başkumandanlığı olduğunu öne sürüyordu. Yaşanan tartışmalardan sonra 5 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya, üç aylığına Başkomutanlık yetkisi verildi.

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, meclisin verdiği yetkiyle Tekâlifi Milliye Emirlerini (7-8 Ağustos) yayınlarak, Sakarya Savaşı öncesinde ordunun takviyesine başladı. Türk ordusu lojistik ve sayı açısından Yunan ordusuna denk bir hale getirildi. Neticede 23 Ağustos'ta başlayıp 13 Eylül'e kadar süren savaşta Yunan ordusuna ağır bir darbe vuruldu.

Firdes TEMİZGÜNEY

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Kaynak Yayınları, İstanbul 2015.

AYKUT, Fahri, **İstiklal Savaşında Kütahya ve Eskişehir Muharebeleri**, Askerî Matbaa, İstanbul 1936.

ÇAKMAK, Ferdi, **Kütahya-Eskişehir Muharebeleri**, Selanik Yayınları, Kocaeli 2020.

"Kütahya Eskişehir Muharebeleri", **Askerî Tarih Belgeleri Dergisi**, 95, Ankara-Ocak 1993.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya IV**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1974.

TÜRK İSTİKLAL HARBİ II. CİLT BATI CEPHESİ 4. KISIM Kütahya Eskişehir Muharebeleri, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1974.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, Devre: I, C. 2, İçtima: 2, 23 Temmuz 1337.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, Devre: I, C. 2, İçtima: 2, 22 Ağustos 1337.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre: I, C.11, İçtima: 2, 23 Temmuz.

19/08/2022 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kutahya-eskisehir-muharebeleri/?pdf=3523> adresinden erişilmiştir